

Mađarsko more

Još je davne 1972. godine, na samim začetcima razvoja frazeologije kao samostalne znanstvene discipline u okviru hrvatskoga jezikoslovlja, Antica Menac u prvome broju časopisa *Strani jezici* napisala članak *Svoje i posuđeno u frazeologiji*, u kojemu je uvela podjelu na nacionalnu i međunarodnu frazeologiju (Menac 1972: 9–18). Frazemima nacionalnoga karaktera smatrala je one koji su iznikli u narodu koji ih upotrebljava i čiju specifičnost odražavaju (npr. frazemi *trice i kućine, na vrbi svirala, i mirna Bosna, praviti se Englez, ni rod ni pomozbog*), dok je frazemima međunarodnoga karaktera smatrala one koji su iz različitih izvora, u različita vremena i na različite načine ušli u više jezika i postali dijelom njihova frazemskoga fonda. Iako smo u jednome od prethodnih članaka, govoreći o podrijetlu i motivaciji frazema *guske u magli*, vidjeli da svako vrijeme nosi svoje i da katkad možemo biti u zabludi s podjelom i određenjem frazema, mislim da nećemo pogriješiti ako frazem *briga koga što Mađarska nema mora (more)* promatramo u okvirima nacionalne frazeologije jer je njegova motivacija, što se Hrvatske i Hrvata tiče, duboko nacionalna i proizlazi iz čitavoga niza povijesnih okolnosti i odnosa između dviju država.

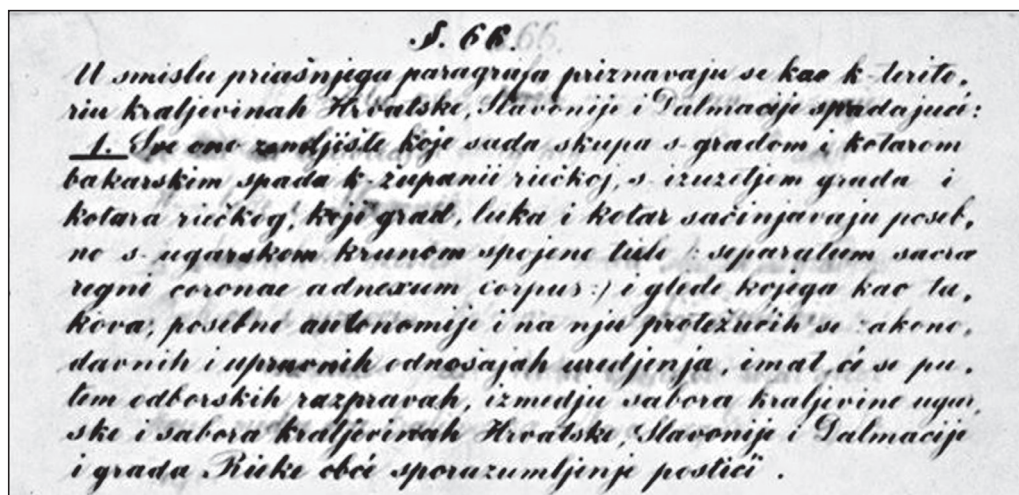
Na frazem *briga koga što Mađarska nema mora (more)* u svojim su se radovima osvrnule Ivana Vidović Bolt 2011. godine u znanstvenome radu *Frazeološki majstori s mora*, u kojemu se frazem promatra u okvirima hrvatske maritimne frazeologije, i Željka Fink 2018. godine u znanstvenome radu *Je li važno što Mađarska nema mora?*, u kojemu se navedeni frazem konceptualno određuje u skupinu frazema kojima se izražavaju ravnodušnost i nezainteresiranost. Frazem se ubraja u skupinu onimnih frazema, tj. onih s toponimnom sastavnicom, a obje su frazeologinje suglasne da je njegova motivacija proizišla iz realne činjenice da Mađarska nema izravan izlaz na more, te da se njime ironizira vječna mađarska težnja koja je bila ostvarena u razdoblju od 1779. do 1848. te od 1868. do 1918., kad je luka Rijeka bila pod mađarskom vlašću (2018: 108–109). Također, precizno se određuje i njegovo frazemsko značenje ‘baš je briga koga /za ono o čemu se govori/; svejedno je *komu*; ravnodušan je *tko*’ (Vidović Bolt 2011: 253), koje je poslije modificirano i u *Hrvatskome frazeološkom rječniku* – ‘posve je svejedno *komu*, ne dira (ne uzbuđuje) ništa *koga*, ravnodušan je *tko*, baš *koga* briga za što’ (Menac, Fink Arsovski i Venturin, 2014.).

Budući da bi taj frazem s obzirom na situaciju koja se aktualizirala ove godine mogao otići u ropotarnicu povijesti, nije naodmet da obrazložimo i njegovu povijesnu pozadinu, tj. da se ovom prigodom prisjetimo kako je Rijeka došla pod mađarsku upravu u 18. stoljeću jer je na taj način u državnoj asocijaciji Mađarska dobila izlaz na more.

Kako se može pročitati u različitim mrežnim i tiskanim izvorima, tijekom povijesti Rijeka je imala različite gospodare, a kad je došla u posjed obitelji Habsburg, bila je pod njihovom vlašću kao obiteljski posjed do 1776. godine. Nakon propasti Zrinskih i Frankopana 1670. godine njihove je posjede u hrvatskome primorju zaplijenio bečki dvor i od tih je krajeva stvoreno Austrijsko primorje. U njegovu je sklopu Rijeka od početka 18. stoljeća bila slobodna luka, tj. grad s autonomnom gradskom upravom. Godine 1776. carica Marija Terezija provela je zamjenu zemljišta te je hrvatskoj kraljevini vratila primorje, a istodobno je uzela neke posjede (s desne obale Kupe) koji su bili dio Banske krajine. Iako je Rijeka vraćena u sastav hrvatske kraljevine, carica je inzistirala na tome da u interesu pomorske trgovine ona ima status slobodne luke. Njezinom je poveljom 23. travnja 1779. godine Rijeka sa svojim kotarom postala *corpus separatum*, tijelo izdvojeno i autonomno, a opet pridruženo svetoj kruni Kraljevine Ugarske. Međutim, iste je godine Marija Terezija ukinula hrvatsku vladu, pa su kraljevine Hrvatska i Slavonija, a samim time i Rijeka, stavljene pod upravu tadašnje ugarske vlade. Mađarizacija koja je provođena na hrvatskim teritorijima dovela je do oštrog sukoba 1848. godine, kad su Hrvati pod vodstvom bana Josipa Jelačića ratovali na strani Austrije protiv Mađara. Nakon sloma mađarske revolucije Hrvati su kao i drugi narodi u Habsburškoj Monarhiji živjeli pod apsolutizmom Franje Josipa. Takvo je stanje bilo neodrživo, pa je 1860. u Monarhiju vraćeno ustavno stanje. Hrvatski su političari inzistirali na ujedinjenju Hrvatske i Slavonije s Istrom, Kvarnerom, Rijekom i njezinim kotarom, Dalmacijom, Hrvatsko-slavonskom vojnom krajinom i Međimurjem, pri čemu bi ujedinjene hrvatske zemlje imale visok stupanj političke autonomije u Monarhiji, a na njezinu bi čelu bili ban i sabor. Franjo Josip u takvoj je novoj tvorevini vidio opasnost, te se udružio sa svojim političkim protivnicima Mađarima. Godine 1867. sklopljena je Austro-Ugarska nagodba. Hrvatske su zemlje podijeljene između austrijskoga i ugarskoga dijela monarhije. Pod austrijskim su dijelom Istra, Kvarner i Dalmacija, a pod ugarskim Rijeka i njezin kotar, kraljevine Hrvatska i Slavonija te Međimurje. Godine 1868. sklopljena je i Hrvatsko-Ugarska nagodba, čime su kraljevine Hrvatska i Slavonija sačuvala ograničenu autonomiju u unutarnjim poslovima. Međutim, u pregovorima između hrvatske i mađarske strane nije postignut dogovor oko Rijeke i njezina kotara. Prema hrvatskoj inačici teksta pitanje Rijeke ostalo je neriješeno i tako ga je prihvatio Hrvatski sabor. Međutim, Ugarski ga je sabor prihvatio s dodatkom da grad Rijeka s kotarom pripada izravno Ugarskoj. Kralj je

sankcionirao hrvatski izvornik i izdao na oba sabora reskripte prema kojima Rijeka s lukom i kotarom tvori „posebno s ugarskom krunom pridruženo tijelo”. Ta je izmjena ušla u mađarski izvornik, ali nije i u hrvatski, te su u Hrvatskoj dvorskoj kancelariji u Beču nalijepili cedulju s novim tekstom. Ta je cedulja poznata pod nazivom *Riječka krpica* (članak 66.). Hrvatski je sabor potvrdio tekst Nagodbe, a dan nakon toga imenovano je povjerenstvo koje se trebalo s Mađarima dogovoriti oko statusa Rijeke. Do rješenja situacije nije nikad došlo te je Rijeka do sloma Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine bila pod upravom Mađarske. Raspadom države Mađarska je izgubila u mutnim okolnostima dobiven izlaz na more.

Riječka krpica, 1868.

Iz svega navedenoga može se zaključiti da je izlaz na more Mađarima bio višestoljetna želja. Upravo je ta želja izazvala i diplomatski incident 2022. godine kad je u okviru globalnih kretanja i energijskoga kolapsa u Europi nakon Ruske invazije na Ukrajinu mađarski premijer Viktor Orban izjavio da njegova zemlja ne bi imala problema s embargom na uvoz ruske nafte da joj nisu „oduzeli more”. Pritom je mislio na hrvatsku obalu, čiji su dijelovi nekad bili u sastavu Ugarske. Hrvatski se državni vrh oko te izjave digao na noge i oštro osudio izjavu predsjednika mađarske vlade jer ona u svojoj pozadini donosi teritorijalne pretenzije prema susjednim državama. Tako je mađarski veleposlanik u Zagrebu bio pozvan na razgovor, a hrvatski je veleposlanik zatražio objašnjenje premijerove izjave u Budimpešti. Nakon toga je mađarski državni tajnik za informiranje Tamas Menczer objasnio da je premijer Orban govorio o otetome moru kao o povijesnoj činjenici i da je Hrvatsko ministarstvo vanjskih i europskih poslova pogrešno shvatilo tu izjavu. Europski su diplomati pokušali smiriti situaciju i protumačiti Orbanovu izjavu smatrajući da je u njezinoj pozadini bilo protivljenje

europskomu embargu na uvoz ruske nafte, a Mađarska bi za sigurnu opskrbu naftom trebala novi naftovod, koji bi je povezao s Hrvatskom, koja ima more.

Mađarska ima svoju luku na Jadranu! Naime početkom ove godine mađarsko ministarstvo vanjskih poslova i trgovine objavilo je da je u Trstu započela izgradnja mađarske luke. Takva im je luka potrebna jer godišnje izvoze robe u vrijednosti 150 milijardi eura, a većina prometa odvija se pomorskim putem. Mađarska bi luka trebala biti potpuno osposobljena do 2028. godine i gradi se na zemljištu koje je u mađarskome državnom vlasništvu u sjevernoj Italiji. Tako je Mađarska za 31 milijun eura na temelju šezdesetogodišnjega ugovora o koncesiji kupila područje od ukupno 650 metara obale na Jadranu.

Državni sekretar Ministarstva vanjskih poslova i trgovine Levente Magyar istaknuo je da izgradnjom nezavisne mađarske luke u Trstu njegova zemlja ponovno ima izlaz na more, nakon što je 1918. izgubila luku Rijeku.

Kako god bilo, naši su se sjeverni susjedi snašli, nemaju luku u Hrvatskoj, ali imaju s druge strane Jadrana, čime su ostvarili svoj višestoljetni san. Takav ishod još jednom pokazuje da u modernome dobu katkad nije potrebna sila i naoružanje jer *para vrti gdje burgija neće!*